

XXVII Интернационални научни скуп
Стратегијски менаџмент
 и системи подршке одлучивању
 у стратегијском менаџменту
SM2022

Subotica (Srbija), 20. Maj 2022. godine

Немања Гогич

Електропривреда Србије, Београд, Србија
 gogicn89@gmail.com

ЕКОНОМСКИ ИНСТРУМЕНТИ У ПОЛИТИЦИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Апстракт: Полаза основа од које смо кренули у истраживање јесте класификација Републике Србије од стране европских еколошких организација као једну од најзагађених земаља у Европи. Отварањем поглавља 27, ради прикључивања Србије Европској унији, презентовани су поражавајући подаци тренутног стања у животној средини. Република Србија у последњих тридесет година је минимално или нимало инвестирала у заштиту животне средине. Циљ истраживања је да укажемо на значај и улогу увођења економских инструмената у решавању проблема заштите животне средине у Републици Србији. Увођењем и имплементацијом економских инструмената створили би смо неопходне механизме за прикупљање новчаних средстава. У раду ће бити презентовани економски инструменти: еколошке таксе, еколошке накнаде, субвенције и донације као постојећи инструменти за прикупљање новчаних средстава. Пракса је показала да применом различитих економских инструмената, можемо на ефикасан начин доћи до постављених еколошких циљева. Методе које смо користили у раду су: анализа, синтеза, статистички метод и дескриптивни метод. Податке које смо користили у раду су прикупљени из Републичког завода за статистику и Агенција за заштиту животне средине. Резултати истраживања нам показују да је Србији потребно веће учешће локалних и републичких власти у решавању ових проблема. Потребно више улагати у едукацију државних службеника, јаснија казнена политика и имплементација већ постојећег законских прописа

Кључне речи: економски инструменти, еколошка политика, Република Србија

ECONOMIC INSTRUMENTS IN ENVIRONMENTAL POLICY IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract: The starting point from which we started our research is the classification of the Republic of Serbia by European environmental organizations as one of the most polluted countries in Europe. With the opening of Chapter 27, in order to join Serbia to the European Union, devastating data on the current state of the environment were presented. In the last thirty years, the Republic of Serbia has invested little or nothing in environmental protection. The aim of the research is to point out the importance and role of the introduction of economic instruments in solving the problem of environmental protection in the Republic of Serbia. By introducing and implementing economic instruments, we would create the necessary mechanisms for raising funds. The paper will present economic instruments: environmental taxes, environmental fees, subsidies and donations as existing instruments for raising funds. Practice has shown that by applying various economic instruments, we can effectively achieve the set environmental goals. The methods we used in this paper are: analysis, synthesis, statistical method and descriptive method. The data we used in this paper were collected from the Republican Bureau of Statistics and the Environmental Protection Agency. The results of the research show that Serbia needs greater participation of local and national authorities in solving these problems. More needs to be invested in the education of civil servants, a clearer penal policy and the implementation of existing legislation.

Key words: economic instruments, environmental policy, Republic of Serbia. economic instruments, environmental policy, Republic of Serbia.

1. УВОД

Република Србија свесно или несвесно увек по страни ставља еколошке проблеме. Стање је све горе из године у годину и постало је већ аларматно да се морају предузети одређене мере како испречили даљи већ нагомилани еколошки понор. Србија је земља за навећим индексом загађености ваздуха у Европи. Чак седамдесетипет процаната воде није за употребу. Хемијски и чврсти отпад се нагомилава и испушта без икакве контроле и рециклаже. Увођењем економских инструмената умногоме би смањило штетна дејства загађивача, повећао би приход у БДП и умногоме би смањило трошкове. Међутим, да би се у потпуности имплементирали економски инструменти држава мора да отклони правне, економске и административна ограничења. Није довољно вршити само економске реформе, како би решили већ нагомилане еколошке проблеме већ је потребно вршити реформе у многим другим областима, политичким, образовним, тржишним. У раду ће бити анализирана еколошка политика у Републици Србији, са освртом на имплементацију економских инструмената, са све са циљем обликовања еколошког понашања привредних субјеката.

2. ПОЈАМ, ЦИЉ И СТАЊЕ ЕКОНОМСКИХ ИНСТРУМЕНАТА У ЖИВОТНОЈ СРЕДИНИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Политику заштите животне средине садржи скуп правила, мера и инструмената који се примењују као контрола над изворима загађења. На располагању је широк спектар тих инструмената као што су: процедуре, наредбе и забране, технички стандарди, размењивање дозвола, накнаде, еколошке таксе, субвенције, добровољни споразуми и информисање свих заинтересованих страна (Аџековић, 2016, стр.15). Имплементацијом тих инструмената, доприноси се смањење друштвених токова загађења и корективно утиче на појединца који угрожава животну средину. Увођењем економских инструмената има за задатак да валоризује природне ресурсе, што би дао као резултат ефикасну употребу тих ресурса и смањење загађења животне средине. Ефикаснијом употребом економских ресурса ради постизања економске ефикасности, која мора бити економски оправдана, потребно је испунити следеће услове:

1. Утврдити оквир и циљеве за увођење економских инструмената,
2. Дефинисати поље истраживања,
3. Конструисати одговарајући модел функционисања,
4. Спровести интергацију са секторским политикама,
5. Ангажовање људских ресурса и утврђивање трошкова имплементације,
6. Сагледавање економских и дистрибутивних консеквенци (Петровић, 2019, стр.68).

Економски инструменти се деле на две велике групе:

- 1) Надзорно – наредбодавне инструменте или командно контролни инструмент;
- 2) Еколошко – економске инструменте или Тржишно – оријентисани инструмент (Петровић, 2019, стр.74)

У основи, циљ ове две групе је исти, да смање загађење животне средине. Разликују се само по моделима и по начину примене. Све већа умешаност државе у многим областима попут цене енергената или субвенција у пољопривреди, изоставља ефектом ових ресурса имају на животну средину. Веома је важно да се препознају области у којима се могу применити одговарајући економски инструменти у заштити животне средине, ради постизања свести становништву о значају економских инструмената у области заштите животне средине и то:

1. Способност инструмената да остваре постављене циљеве у што краћем могућем року,
2. Допринос економских инструмената унапређује систем животне средине по најнижим трошковима,
3. Подстиче технолошке иновације и покреће финансијске иницијативе којима би дашло до озбиљних промена у односу на животну средину,
4. Једноставност употребе и контроле економских инструмената. (Његован, 2004, стр.20).

Комадно – контролни приступ подразумева директну регулативу, примену система мониторинга, примарну употребу регулаторних механизма, као што су: одређени стандарди и дозволе, одобрења и повластице. Имплементација овог приступа је веома тешка. Овај метод се примењује у земљама где се законска и професионална регулатива поштује. Не ефикасност овог метода огледа се кроз лошу обавезност компанија о еколошкој политици и стандардима, недовољној примени стандарда емисија, корупција, проблеме третмана отпада у индустрији и итд.(Зековић, 2002, стр.74). Применом овог метода, компаније могу имати смањену конкуренцку моћ из разлога што овај метод има велики број правила који су нефлексибилни и компликовани. Врло отежавајућа доступност информацијама регулаторним телима приликом израде стандарда и других прописа, не могу да конципирају стандарде, самим тим остављају широк маневарски простор за проналажење рупа у закону, и тиме избегну плаћање обавеза. Постоје 5 начешћих стандарда које се примењују и то: стандарди амбијента, стандарди емисије, технолошки стандарди, стандарди перформанси, производни стандарди (Јовановић, Радукић и Петровић, 2011). Еколошко - економски инструмент, омогућава слободан

извор мера контроле загађивања, реагујући на сигнале добијене са тржишта. Он је флексибилан, ефикасан и трошковно рационални тип контроле загађења. Основни циљ увођења Тржишно – оријентисаног приступа су:

1. Прихватање одговорности како потрошача тако и произвођача за своје активности и да преузму мере и активности које решавају проблеме заштите животне средине.
2. Пружањем слободе у избору начина прилагођавања свих активности регулаторног тела.
3. Да омогући примену одговарајућих решења, са ниским трошковима,
4. Омогућава тржишним учесницима претрагу за најбољим решењима, како еколошког тако и са тржишног аспекта, а све са циљем унапређења животне средине (Петровић, 2019, стр. 115).

Заштита животне средине у тржишним условима, подстиже се превентивним деловањем загађивач, да смањи или спречи загађивање шире друштвене заједнице. Са економског становишта, економски инструменти у тржишним условима треба да:

- утичу на најрадикалније коришћење ресурса у времену и простору,
- да буду интегрални део укупне стратегије развоја, посебно технолошког развој и у перцепцији просторног размештаја привредних капацитета,
- законски су дефинисани и тржишно засновани да показују предности заштите животне средине. У том циљу морају учествовати и економски подстицаји који благовремено и јасно дају сигнале загађивачима и крајњим потрошачима робе и услуга да постоје економске користи од улагања у заштиту животне средине. (Национални програм за заштиту животне средине, Службени гласник Републике Србије, 135/04).

Класификација економских инструмената је одређена према еколошкој области, индустријског класификацији, класификацији издатка домаћинства. Постоје 7 типова економских инструмената и то:

- Најчешће коришћени инструмент је порез на емисије. Он се примењује на свим пољима животне средине и у свим земљама чланицама OECD. У ову групу спадају, накнаде за отпад, порез на загађивање ваздуха, накнаде за буку и тд.
- Накнаде услуга. – оне се користе на локаном нивоу, као на пример: прикупљање чврстог отпада и отпадних вода.
- Порези на производе, које се односе на цене производа који стварају загађење током производног процеса, коришћења или одлагања. На пример: концентрација угљеника у горивима, вештачка ђубрива, неповратна амбалажа, алуминијумске батерије и др.
- Административне накнаде. Оне се користе како би помогле финансирању лиценцирања или лиценцирају систем мониторинга.
- Преносне дозволе. Оне се базирају на приступу да се свако повећање емисије анулирано еквивалентном смањеној емисије.
- Систем повећања депозита. Он се примењује на пример код амбалаже освежавајућих напитака.
- Субвенције као економски инструмент који је распрострањен у великом броју земаља. У Србији су то: кредити за плаћање пореза, пореске олакшице од одлагања плаћања, отписивање дуга, тарифне баријере. (Иванова, Илић и Барјактаревић, 2020, стр.395).

Порези треба да буду инструмент који ће подржати све циље које треба да остваре. У разматрање треба узети и транспортну политику, како би се одредио утицај, на конкуренцију између различитих врста трошкова. Политику природне средине, која промовише смањење загађења животне средине, висина пореза има одговарајући утицај на емитовање штетних гасова. Енергетску политику, која има утицај на равнотежу између различитих обновљивих извора енергије, односно између домаћих и извозних енергената. Пољопривреда и политика запошљавања, такође имају свој утицај који се најбоље одражава у случају када се приход од пореског оптерећења од рада пребаци на друге пореске основице (Јовић и Максимовић, 2014, стр.94). У европској унији постоје 4 типа еколошких пореза и то:

- Порез на транспорт, овде се као пореска основица јавља чување и продаја моторних возила, регистрације, трошкове загађења и др.
- Порез на загађење, обухвата измењену или процењену емисију једињења натријума, и супор оксида, супстанце које оштећују озонски омотач, и пестициде.
- Порез на ресурсе. Она обухвата прераду воде, жртви биолошких ресурса (флоре и фауне), вођењем и прерадом минерал уље, гас и сечом шума.
- Порез на енергенте. На пример, у овој групи се убрајају порез на обичним и безоловни бензин, дизел, керозин и др. (Јовић и Максимовић, 2014, стр.94).

Готово сви порески системи имају дисторзивни карактер. Као такви доводе до великог поремећаја у алокацији ресурса и смањење благостања. Они не представљају допунски терет за пореског обвезника, што значајно утиче на модалитет понашања обвезника на тржишту, и не повећава приходе. Ту долази до сувишног пореског оптерећења, што знали да је укупно пореско оптерећење веће од прикупљених јавних прихода. Из поменутих разлога, треба тражити решења, која ће успоставити такву пореску структуру која ће минимизирати сувишна

пореска оптерећења, а задржати пореске приходе на истом нивоу. Основна подела еколошких пореза је на: еколошки порези у ширем смислу и еколошки порези у ужем смислу. (Филиповић, 2004, стр.215) Еколошки порези у ширем смислу у својој структури уврставају разне накнаде и друге дажбине. И таксе и накнаде представљају цену која се плаћа за испуштање штетних материја у окружење. Зато је тешко направити разлику између пореза и накнада. У Републици Србији у систем еколошких пореза у ширем смислу убрајају се следеће еколошке накнаде: накнада за коришћење природних вредности, накнада за загађење животне средине и накнада за заштиту и унапређење животне средине. У европској унији приходе од накнада исказују збирно, што додатно потврђује чињеницу да између њих тешко направити разлику (Стојановић, 2017, стр.47). Неки аутори еколошке порезе деле на посредне или непосредне. Други аутори се чак задовољавају класификацијом на : *Пигуове, Пара Пигуове и двострано корисне порезе*. Пигуоби порези, су они порези који имају за циљ да оптималну интернализацију негативне екстерналија, чија се висина пореског оптерећења мери у односу према јединици емитованих загађења. Пара Пигуови порези представљају индиректне порезе. Код њих се примењује више стопе за она добра или услуге чија активност утиче на животну средину. Двострано корисни порези су су строго намењени на прикупљање прихода ради активности повезаних са заштитом животне средине. Један од најприхваћенијих класификација је она која поделу еколошких пореза подразумева, еколошке порезе у ужем смислу на порезе на емисије, порезе на производе и инпуте и диференцијално опорезивање (Бачанин, 2018, стр.10). Пореска структура, треба да се прилагоди утврђеним еколошким циљевима. Њихов циљ је да промене релативности цена, тј. да у цену одређеног производа укључи и еколошке порезе. Еколошки порези, треба да се проширују на оне производе који могу да угрозе животну средину. Фискалне дажбине, принуђују произвођаче и потрошаче да приликом доношења одлука обавезно узму у обзир и трошкове загађења околине као и друге еколошке трошкове. Таква ситуација загађивача би стимулисала да се определи за производе који су еколошки исплативи. Основни недостатак еколошки пореза ради решавања проблема екстерналија, јесте његова примена. Да би се одредио порез на екстерналије, на оптималном нивоу, мора да има информацију колики је укупна износ штете, или не да тачну информацију о обиму штете. Еколошки порези имају неповољне ефекте из области саобраћаја (Радучић, 2004). За разлику од пореза, накнаде за заштиту животне средине, представљају плаћања за специфичне услуге, попут прикупљање отпада, третман канализационих вода, објекти за пречишћавање. Накнаде нису у целини приход за државни буџет, већ накнаде имају одређену намену (Ивановић- Мунитлак и Голушин, 2012, стр.86). У Републици Србији постоје четири врсте накнада за заштиту животне средине и то:

1. Накнаде из области саобраћаја,
2. Накнаде на загађење, где спадају: накнаде за процењивање/сумиране емисије у ваздуху и води, менаџмент чврстог отпада и буку.
3. Енегретске накнаде, овде убрајамо емисију штетних гасова ЦО₂,
4. Накнаде за коришћење природних ресурса, где убрајамо накнаде за екстерналију/употребу природних ресурса (воде, шуме флоре и фауне). (Републички завод за статистику, Екобилтен 2020 године)

Према последним статистичким подацима Еуростат 2021 године, приход од пореских такси износио је 2.4% у односу на БДП. Приходи од пореза на енергију чине главну компоненту са 78%, од чега транспорт 67%, транспорт 19% и загађење ресурса са 3% (Taxation Trends in the European Union, Data for the EU Member States, Iceland, Norway and United Kingdom, 2021 Edition). У Републици Србији, приход од накнада у области животне средине у 2019 години, износили су 223716,2 милиона динара, што је за 5,6% више него предходне године. Највеће учешће у структури прихода имале су категорије енергетски порези и порези из области саобраћаја, 85,9% односно 7,1%, док су порез за загађење и порез за коришћење ресурса учествовали са 5,6% односно са 1.5%, респективно. Учешће прихода од накнада из области животне средине у 2019 години у БДП износио је 4,1%, док је учешће у укупним приходима од пореза и социјалних доприноса износио 11% (Републички завод за статистику Републике Србије, Еко-билтен 2020).

Табела 1. Приходи од накнада у области животне средине по врстама накнада у периоду од 2015-2019

Година	2015	2016	2017	2018	2019
Укупно	167199	186653	195906	211825	223716
Накнаде из области енергетике	144900	161796	167779	182390	192180
Накнаде из области саобраћаја	11783	12600	13817	14770	15789
Накнада за загађење	6993	9136	11072	11612	12457
Накнаде за коришћење ресурса	3523	3121	3238	3053	3290

Извор: Републички завод за статистику Републике Србије

Трошкови животне средине се дефинишу и класификују на две области и то: инвестиције на заштиту животне средине и текући издаци за заштиту (Петровић, Карабашевић, Поповић, Томић и Раданов, 2021, стр.96). Инвестиције за заштиту животне средине обухватају сва улагања која се односе на активности животне средине (методе, технологије, процесе, опрему и његове делове, а све у циљу сакупљања, третмана, праћења и контроле

загађења или било које друге деградације животне средине које су настале у пословањима. Текући издаци за заштиту животне средине обухватају трошкови радне снаге, издатке за рад и одржавање опреме за заштиту животне средине и плаћања трећим лицима за услуге у области животне средине (Петровић и сар. 2021). Укупни трошкови животне средине у 2020 години износили су 46698,1 мил. РСД, што је за 10,2% више него 2019 године. У укупној структури трошкова животне средине, учешће инвестиција за заштиту животне средине износило је 39,6%, док су текући издаци имали учешће 60,4%. Укупне инвестиције за заштиту животне средине 2020 години износили су 184870,6 мил. динара, што је 6864,2 мил. динара, више него у 2019 години. У структури инвестиција у заштити животне средине у 2020 години био је за заштиту ваздуха и износио је 54,9%, што износи 10134,3 мил. динара. Текући издаци за заштиту животне средине у 2020 години износили су 28227,5 мил. динара, односно 2534 мил. динара мање него у предходној години. Највећи удео у структури текућих издатака за заштиту животне средине у 2020 години био је за управљање отпадом 73,9%, што износи 20867,5 мил. динара. У секторима индустрије највећи удео у структури инвестиција има удео за превенцију загађења животне средине који је износио 6,6% односно 872,7 мил. динара, док су инвестиције за третман насталог загађења износила 93,4% односно 12268,6 милиона динара. Учешће трошкова у 2020 години за заштиту животне средине у бруто домаћем производу износио је 0,8% (Републички завод за статистику, Трошкови за заштиту животне средине, 2020 година.)

Табела 2: Трошкови за заштиту животне средине у периоду од 2015-2020 године.

Година	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Укупно	34826	34874,7	34400,3	42314,1	42367,9	46698,1
Инвестиције за заштиту животне средине	12292,3	12330,3	6592,8	11604,9	1166,4	18470,6
Текући издаци за заштиту животне средине	22533,7	22544,4	27807,5	30709,2	30761,5	28277,5

Извор: Републички завод за статистику Републике Србије

	Укупно у мил.РСД		Учешће,%	Промене у односу на предходну годину	
	2019	2020	2020	разлика,мил.рсд	стопа раста,%
Трошкови за заштиту животне средине	42367,8	46698,1	100	4330,3	10,2
Заштита ваздуха	4584,2	10643,5	22,8	6059,3	132,2
Управљање отпадним водама	5817,1	5741,8	12,3	-7,3	-1,3
Управљање отпадом	26307,4	23991,4	51,4	-2316	-8,8
Остало	5659,2	6321,2	13,5	662	11,7
Инвестиције за заштиту животне средине	11606,4	18470,6	100	6864,2	59,1
Заштита ваздуха	4199,2	10134,3	54,9	5935,1	141,3
Управљање отпадним водама	1381,7	2670,9	14,5	1289,2	93,3
Управљање отпадом	4292,2	3124	16,9	-1168,2	-27,2
Остало	1733,3	2541,3	13,8	808	46,6
Текући издаци за заштиту животне средине	30761,5	28227,5	100	-2534	-8,2
Заштита ваздуха	385	509,2	1,8	124,2	32,3
Управљање отпадним водама	4435,4	3070,9	10,9	-1364,5	-30,8
Управљање отпадом	22015,2	20867,5	73,9	-1147,7	-5,2
Остало	3925,9	3779,9	13,4	-146	-3,7

Слика 1: Трошкови према активностима заштите животне средине Републике Србије

Извор: Републички завод за статистику Републике Србије

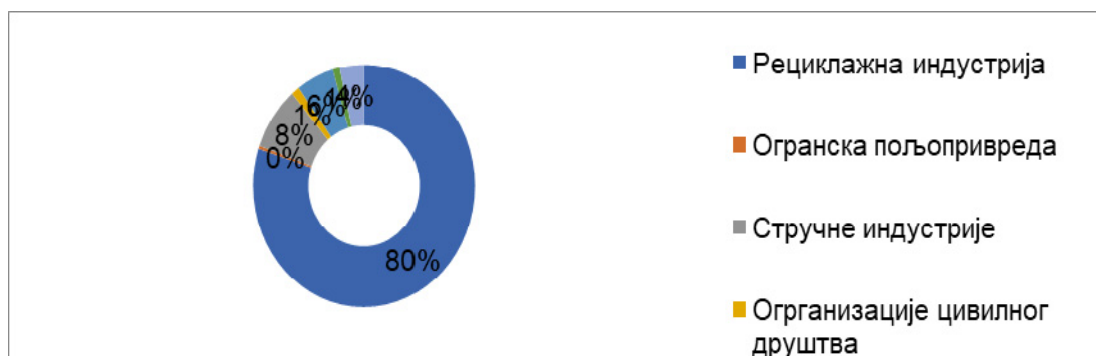
Активно учешће државе у смањењу загађења, је кроз субвенционисање смањења загађења. држава је у могућности да уместо опорезивање грађана, субвенционише смањење загађења. уколико постоји могућност избора, предузећа се више опредељују за субвенције него за казне, из једног разлога што трошкови од субвенције иду на терет државе, а омогућава већу добит предузећима са друге стране. Субвенције која држава одобрава из свог буџета, имају често неповољне импликације на животну средину, посебно имају у виду да износи за такву врсту субвенције нису мали. У овом случају, посебно се издвајају субвенције које се одобравају аутомобилској индустрији, повечавају се субвенције које се одобравају рударској индустрији и др. Према расположивим подацима у 2019 години, субвенција и донација за заштиту животне средине, додељено је укупно 4,15 милијарди динара, што износи 0,08% БДП. Највећа подстицајна средства доделило је Министарство заштите животне средине – Зелени фонд Републике Србије за поновну употребу и искоришћење отпада у износу од 3,31 милијарде динара. Подстицаје и субвенције за заштиту животне средине у износу од 229,98 милиона динара доделили су Министарство животне средине и Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине АП Војводина, а за одрживи развој шума 146,2 милиона динара, доделио је Буџетски фонд за шуме Републике Србије. Одстале субвенције, дотицаји, подстицајна средства доделили су Министарство за заштиту животне средине, Зелени фонд Републике Србије, министарство пољопривреде, шумарства и

водопривреде Републике Србије и Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине АП Војводина (Агенција за заштиту животне средине, Извештај о економским инструментима за заштиту животне средине у 2019 години).

Табела 4: Структура средстава субвенција у 2019 години

Рециклажна индустрија	79,9%
Органска пољопривреда	0,4%
Стручне институције	8,4%
Организације цивилног друштва	1,2%
Заштита природе	5,5%
Спровођење међународне конвенције	1,0%
Одрживо шумарство	3,5%

Извор: Агенција за заштиту животне средине

Слика 2: Структура средстава у 2019 години

Извор: Агенција за заштиту животне средине

У протеклом периоду највећи број донација из међународних фондова био је у заштиту животне средине и Водоснабдевања и санацију отпада. У 2019 години тај износ је достигао 5,4 милијарде динара. За водоснабдевање и санацију отпада износио је 1,1 милијарда долара, а за заштиту животне средине 3,5 милијарди динара донације. Израђено кроз БДП, вредност укупне међународне финансијске помоћи је 0,09 % БДП, а само донације износе 0,08% БДП. Највећи донатори за сектор Заштите животне средине су Европска унија и Немачка са 1.9 и 1,1 милијарди динара, као и Краљевина Шветска са 448 милиона, а за сектор Водоснабдевање и санација отпада је Немачка са 996 милиона динара (Агенција за заштиту животне средине, Извештај о економским инструментима за заштиту животне средине у 2019 години).

3.КАРАКТЕРИСТРИКЕ ЕКОНОМСКИХ ИНСТУМЕНАТА И ЊИХОВИ ЕФЕКТИ

Сваки од наведених инструмената има своје карактеристике, различите ефекте и алокацију ресурса, различитит третман еколошких трошкова а тиме и специфичан редистрибутивни ефекта (Ивановић-Мунитлак и Голушин, 2012, стр.91). Економски инструменти морају бити:

- Јасни. Под тим се подразумева да зелени порези морају бити реални, уверљиви, прецизно утврђени, а јавност правовремено обавештена.
- Разборити. Еколошке порезе треба уводити постепено, уз примерену дозу опреза, јер треба водити рачуна о привредним, еколошким, демографским етнокултурним, психо-социјалним усмерењима. Свака лоше одмерена и несмотрена акција с лошом намером, може имати нежељени ефекат.
- Праведни. Еколошки порези морају се компезовати пореским олакшицама у складу на начелом фискалне неутралности. Тамо где еколошки порези делују регресивно, нужда је примена компезационих мера.
- Једноставни. Еколошки порези морају бити толико једноставни да их финансијски службеници морају примењивати без икаквих тешкоћа.
- Економски инструменти у заштити животне средине морају да имају своју чврстину. За остварени обим прихода релевантна је и могућност пореске евазије, због тога што треба водити рачуна о динамици његовог плаћања.
- Економски инструменти у заштити животне средине морају бити прилагодљиви. Елемент сваке стратегије ради заштите животне средине чини њена прилагодљивост, како укупној динамици, тако и темпу еколошких промена. Увек треба тежити томе да се прижељкивана снага усмеравања постигне уз што мање штетних последица.

- Економски инструменти у заштити животне средине морају бити веродостојни. Утврђивање оптималног еколошког пореза и избора пореског обвезника веома је осетљиво питање. Сама процена оправданости и могућности увођења и поступак утврђења њихове оптималне висине, тражи велика финансијска напрезања (укључивање великог броја јавних сужбеника, широк круг стручњака, представници невладиних организација).
- Економски инструменти у заштити животне средине морају бити солидарни. Успешна зелена пореска реформа не може се извести у једној земљи без постојања одговарајућег степена међународне усклађености. Штитећи властито еколошко благостање, високоразвијене земље уводе све већи број стандарда, прописа и економских инструмената за интернализацију еколошких трошкова.
- Економски инструменти у заштити животне средине морају бити сврсисходни. Пуна корист од увођења еколошких пореза оствариће се тек онда да се тако стечени приход усмери на пројекте еколошког истраживања и развоја.
- Економски инструменти у заштити животне средине морају бити одговорни. Упркос веровању у науку, коначна одлука је ипак политичка.(Илић, Стојановић и Јовановић,2018, стр,101).

Земље у равоју могу да остваре извесна еколошка побољшања применом економских инструмената, уколико се они уводе у раним етапама процеса развоја еколошке политике. Економске реформе и структура прилагођавања могу да пружају јединствену шансу за имплементацијом економско оправданих и еколошко ефикасних инструмената. Бројне проблеме и предуслове треба решити и испунити како би се омогућила ефикасна примена економских инструмената у земљама у развоју (Рањеловић – Петровић и Радукић, 2010, стр.588). По значају се истичу:

1. Неутралисање недостатака у државној интервенцији
2. Установљене ефикасне економске структуре, што укључује: функционисање тржишта, контролу инфлације, ефикасан и транспарентан проток информације до економских субјеката и уклањање монопола;
3. Развој институционалне инфраструктуре административних вештина, што укључује: јасно дефинисање власничких права, јасно дефинисан и стабилан регулаторни систем, развој одговарајућих институција, посебно фискалних и административних вештина, прихватање и примена принципа загађивач плаћа;
4. Ефикасна комбинација подстицајне и редистрибутивне функције економских инструмената,
5. Предузимање мера у области пореске реформе, усмеравањем пажње на уклањање еколошких штетно и трошковно скупих субвенција и уклањање еколошко штетних пореза и пореских олакшица, прилагођавање постојећих пореза решавању еколошких проблема и развој нових еко-пореза. (Рањеловић – Петровић и Радукић, 2010, стр.588).

Република Србија треба да издваја више новца из буџета за заштиту животне средине и то за око 1,2-1,4% БДП, што износи око 50 милиона евра. Највеће улагање је потребно у пречишћавање отпадних вода, фабрике воде за пиће, проширење и реконструкција старе канализационе мреже, изградња санитарних регионалних депонија и др. Неопходно је да држава уложи у наредном периоду око 8,5 милијарди евра. То знаћи, да држава на годишњем нивоу треба да повећа издавање за животну средину за око 500 милиона евра. Главни разлог за овакву ситуацију је прениско улагање у јавне инвестиције. Јавне инвестиције у Србији су око 3% БДП, а другим земљама ЦИЕ преко 4 % БДП. Повећањем јавних инвестиција за око 1,3 % БДП могао да убрза привредни раст Србије за око 0,5%. Да би се остварило повећање издвајања из буџета, потребно је увести додатне мере. Оне се пре свега односе на локалну власт. У Републици Србији за управљање отпадом, снабдевање пијаћом водом у надлежности су локалне власти. За повећање инвестиција у побољшању животне средине, локални ниво власти мора да заузме веће учешће како оперативно тако и финансијски. Међутим, то је за сада немогуће извести због финансијских проблема великог броја локалних самоуправа. Локалне самоуправе морају да смање субвенције ка неуспешним јавним предузећима, за око 100 милиона евра (0,35% БДП). (Фискални савет Републике Србије (2018). Поред локалних и републичка јавна предузећа требају да побољшају инвестиције у заштиту животне средине. Ту се пре свега односи на Електропривреду Србије. Електропривреда Србије је у обавези да инвестира око 65 милиона евра у пројекте, како би достигла све еколошке стандарде. Највише се односи на смањење загађења ваздуха. За прочишћавање воде и проширена инфраструктура снабдевање чистом пијаћом водом потребно је 6 милијарди евра. Укупна инвестиција у овој области је 5,8 милијарди евра. Од тога у области заштите воде од загађења износи око 4,3 милиона евра. А водоснабдевање 1,5 милион евра. За управљање отпадом у Србији су потребне инвестиције око 1,5 милион евра. Како би се побољшале инвестиције у животну средину, потребна је и системска унапређења у политици заштите животне средине. Да би се побољшале инвестиције, потребно је да постоји техничка документације, квалификована радна снага, која би ту документацију и пројекте припремила и реализовала на стручан и професионалан начин. Системски проблем је мањка квалификованог кадра запошљених у државним институцијама. То се пре свега мисли на инспекцију, стручњаке и специфичних административних послова, инжењере и др. (Фискални савет Републике Србије ,2018). Поред јавних предузећа, локалне и републичке власти потребно је да приватни сектор и предузетнике афирмишу да више новчаних средстава улажу у заштиту животне средине.

4.ЗАКЉУЧАК

Република Србија економске инструменте користи у минималном обиму како би заштитила животну средину. Највећи проценат учешћа у БДП су још увек само еколошке донације које пристижу из Европске уније. Потребно је имплементирати и друге економске инструменте порезе, накнаде, субвенције и др. Увођењем тих инструмената повећао би се прилив новчаних средстава, смањили би се трошкови и више би се инвестирало у већ наслеђене проблеме. Треба бити опрезан код увођења економских инструмената. Разлог за опрезност је тај што се тешко може утврдити степен оштећења, а самим тим и висина накнаде за причињену штету. Други разлог, је тај што висина накнаде треба бити на оптималном нивоу, нити превише ниска, нити превише висока. Уколико је превише ниста предузећа ће се мање ће поштовати еколошке стандарде. Уколико су пак и превисоки еколошки инструменти могу довести до финансијског оптерећења предузећа, што може довести до затварања предузећа или пребацивања пословања у другу земљу. Од акумулираних новчаних средстава од еколошких инструмената Република Србија мора да улаже у обнову канализационе инфраструктуре, снабдевање пијаћом водом, рециклажом високо софистицираним отпадом, уградња филтера на термоелектранама и др. Средстава од домаће акумулације које је узрочно повезана са економским растом и развојем, су врло оскудна, за такве инвестиционе пројекте можемо остварити и конкурисањем за средства из Европске Уније. У Свему овоме, умногоме нас је омела настала светска економска криза и пандемија Ковид 19. Да би се реализовала наведена активност, потребно је да поседује стучан кадар који ће својим пројектима моћи да конкурише за добијање новчаних средстава за реализацију исте. Локалне самоуправе треба да формирају пројектне тимове како би могли да прате добијена новчана средства за те пројекте. Отварањем тржишта према ЕУ, Република Србија је увезла без икакве контроле о испуштању штетних гасова, велики број половних аутомобила који су стари и по две деценије. Старне директне инвестиције које би по правилу требало да у земљу уносе новију и чистију технологију то не чине, већ напротив, у земље трећег света увозе прљаву технологију и тиме трајно загађују њихову околину. Потребно је да се стране компаније афирмишу да у земљу домаћина увезе чистија технологија.

5.РЕФЕРЕНЦЕ

- Аџемовић, Р. М. (2016). Еколошке детерминанте економије у преобликовању еколошко-економских инструмената заштите животне средине. Не објављена докторска дисертација, Универзитет Сингидунум, Београд – Факултет за примењену екологију футура.
- Агенција за заштиту животне средине, Извештај о економским инструментима за заштиту животне средине у 2019 години.
- Бачанин, В. (2018). Еколошке улоге акциза у српском пореско правном систему, *Економски сигнали*, 13 (2),1-15.
- Филиповић, С. (2004): Еколошки порези у појединим европским земљама, *Economics Annals*, 162,209-223.
- Ивановић – Мунитлак, О., Голушин М. (2012). Улога економских инструмената у неутралисању еколошки екстерналија, рад презентирани у оквиру научног пројекта: Стратешки правци економског развоја и усклађивање са захтевима ЕУ. (Стр:83-97). Београд: Институт економских наука.
- Иванова, Б., Илић, Ј., и Барјактаревевић, Л. (2020). Економски аспекти животне средине, рад презентирани на 15 Међународном конгресу, Ризик и безбедносни инжењеринг, Копаоник 16-18 јануара 2020 године, (стр.388-395). Нови Сад: Високо – техничка школа струковних студија у Новом Саду.
- Илић, Б., Стојановић, Д., и Јовановић, В. (2018). Одрживо економско управљање као одговор на глобалне промене квалитета животне средине, рад презентирани на међународној конференцији под називом: Second International Scientific Conference on Economics and Management – Eman 2018. (Str.99-108). Beograd: ASSOCIATION OF ECONOMISTS AND MANAGERS OF THE BALKANS – UDEKOM BALKAN.
- Јовић, Љ., и Максимовић Љ. (2014). Еколошко опорезивање у Републици Српској – стање и перспектива, *Анали Пословне економије*, 11/2014, 88-100.
- Јовановић, С., Радукић, С., и Петровић – Ранђеловић, М. (2011): Теоријски и институционални оквир одрживог развоја, Монографија.Ниш: Економски факултет Ниш.
- Његован, З. (2004): Економски инструменти као елемент одрживе политике заштите животне средине, *Индустрија*,32 (3), 13-26.
- Петровић, Д. (2019). Решавање проблема еколошких екстерналија применом економских инструмената у области заштите животне средине. Не објављена докторска дисертација, Економски факултет у Нишу.
- Петковић, Г., Карабашевић Д., Поповић Г., Томић Г., и Раданов П. (2021). Економски инструменти у области заштите животне средине у Републици Србији, *Економија - теорија и пракса*, 14 (4),91-109.
- Радукић, С. (2004): Улога државе у неутралисању еколошких екстерних ефеката. Ниш: Економски факултет Ниш.

- Ранђеловић Петровић, М., и Радукић, С. (2010). Утицај еколошке политике на обликовање еколошких перформанси страних директних инвестиција, *Економске теме*, 48(4), 575-590.
- Републички завода за статистику, Трошкови за заштиту животне средине, 2020 година;
- Републички завод за статистику Републике Србије, Еко-билтен 2020.
- Стојановић, М. (2017). Еколошке накнаде као део система еколошких пореза у Републици Србији, *Економски сигнали*, 12 (1), 41-54.
- Taxation Trends in the European Union, Data for the EU Member States, Iceland, Norway and United Kingdom, 2021 Edition
- Зекович, С. (2002). Економска и тржишна имплементација у политици одрживог развоја у Србији, *Индустрија*, 30 (1-4), 65-80.
- Фискални савет Републике Србије (2018): Инвестиције у заштиту животне средине: друштвени и фискални приоритет.